

Ministerstwo Rozwoju Regionalnego

Departament Zarządzania Europejskim Funduszem Społecznym

**ANALIZA SYTUACJI
SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ
W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM**

Warszawa, czerwiec 2011 r.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

MINISTERSTWO
ROZWOJU
REGIONALNEGO

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Opracowanie:

Paulina Pietrasik

Wydział Monitorowania

Departament Zarządzania EFS

Ministerstwo Rozwoju Regionalnego

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	4
SYTUACJA DEMOGRAFICZNA	5
RYNEK PRACY.....	6
SYTUACJA SPOŁECZNA.....	12
EDUKACJA I WYKSZTAŁCENIE.....	14
SPIS ILUSTRACJI.....	18

WPROWADZENIE

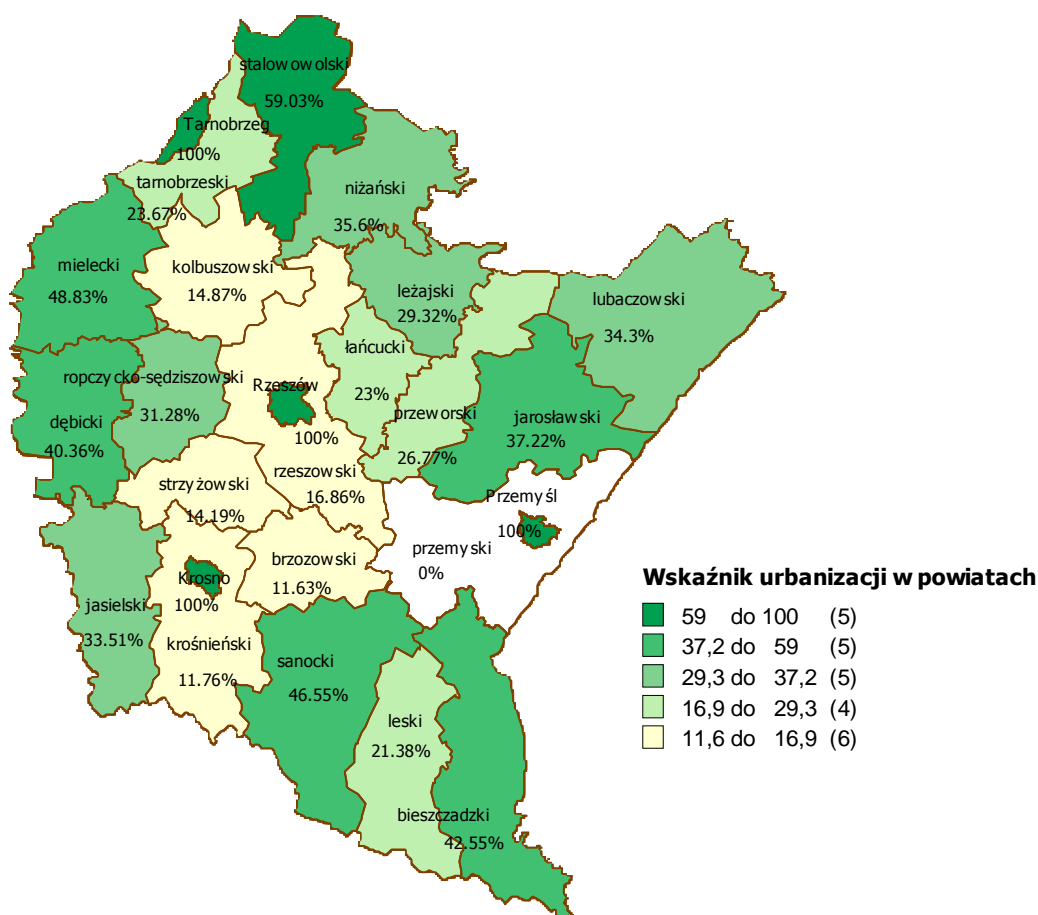
Głównym celem niniejszego opracowania jest poddanie analizie sytuacji społeczno-gospodarczej w województwie podkarpackim w obszarach oddziaływania Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (PO KL) 2007-2013. Celem opracowania jest jednocześnie wskazanie istotnych problemów, które pojawiają się na regionalnym rynku pracy oraz w obszarze edukacji i integracji społecznej. Analiza może być tym samym wykorzystywana przez regionalnych decydentów, tj. władze regionalne i lokalne do celów planowania aktywnej polityki rynku pracy oraz stanowi zachętę do podejmowania pogłębionych analiz na poziomie lokalnym.

SYTUACJA DEMOGRAFICZNA

W III kwartale 2010 r. województwo podkarpackie zamieszkiwało **2,1 mln mieszkańców, co stanowi 5,5% ludności Polski**. Najlichnijszym powiatem w regionie z blisko 180 tys. mieszkańców pozostaje miasto na prawach powiatu - Rzeszów, z kolei najmniej licznym powiat bieszczadzki (ok. 22 tys. ludności). Patrząc na liczbę ludności zamieszkałej w miastach, **Podkarpackie jest nadal najmniej zurbanizowanym województwem w kraju**. Zgodnie z danymi za IV kwartał 2010 r. **w miastach zamieszkiwało 41,4% ogółu ludności**, podczas gdy analogiczny wskaźnik dla kraju wyniósł blisko 61%, a dla Śląska, regionu z najwyższym poziomem tzw. **współczynnika urbanizacji** ok. 78%. Niemniej, warto zwrócić uwagę, iż na przełomie ostatnich czterech lat udział osób zamieszkałych w miastach województwa podkarpackiego systematycznie rośnie, co może wskazywać, iż rolniczy charakter regionu stopniowo ewoluuje w kierunku zurbanizowanego.

Na poziomie poszczególnych powiatów województwa podkarpackiego, najniższy odsetek osób zamieszkałych w mieście w ogólnej liczbie ludności dotyczył powiatu przemyskiego (0%) o charakterze wiejskim, brzozowskiego (11,6%), krośnieńskiego (11,8%) oraz powiatu strzyżowskiego (14,2%) i kolbuszowskiego (14,9%).

Rys. 1. Wskaźnik urbanizacji w powiatach województwa podkarpackiego

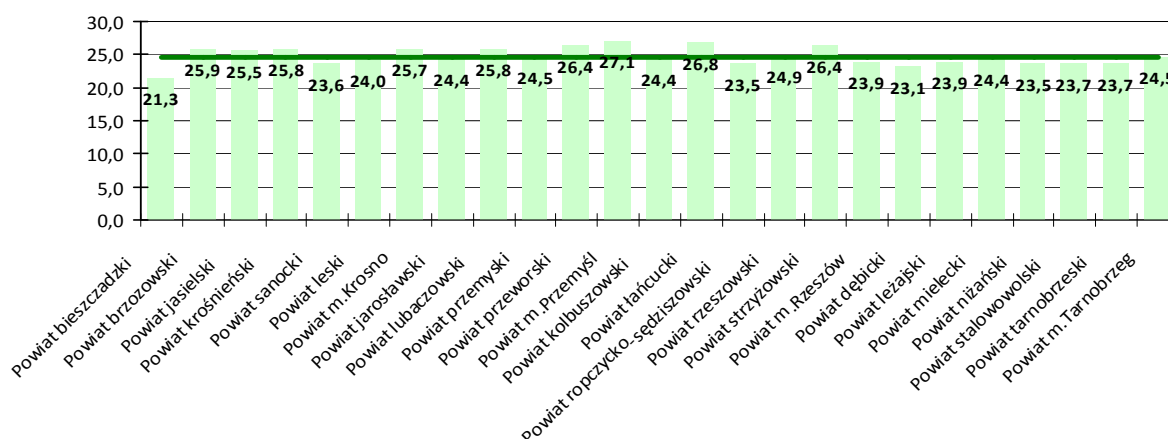

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Znaczący odsetek osób mieszkających na obszarach wiejskich może mieć wpływ na wysokość poziomu bezrobocia, ze względu na ukryte bezrobocie na obszarach wiejskich, co implikuje potrzebę kierowania szczególnego wsparcia do mieszkańców tych obszarów.

Jeśli chodzi o strukturę ludności ze względu na wiek, **Podkarpacie należy do województw młodych w sensie demograficznym**. Wg danych za 2009 r. poziom **wskaźnika obciążenia demograficznego** liczony jako ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym **był niższy (24,6) od średniej dla kraju (25,6) i jednocześnie należał do najniższych wśród województw**. Warto również podkreślić, że najwyższą wartość miernika odnotowano w województwie łódzkim, gdzie na 100 osób w wieku produkcyjnym przypada blisko 29 osób w wieku poprodukcyjnym. Podobnie jak na poziomie kraju, strukturę wiekową ludności regionu charakteryzuje znaczące zróżnicowanie wewnątrzregionalne.

Rys. 2. Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w województwie podkarpackim wg powiatów w 2009 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Jak widać na wykresie, wśród 25 powiatów województwa podkarpackiego, zaledwie 10 charakteryzuje wyższa wartość wskaźnika niż średnia dla regionu. Z kolei w przypadku pozostałych 15, poziom miernika osiągnął wartość niższą od średniej wojewódzkiej, co potwierdza ww. tezę o stosunkowo pozytywnej strukturze demograficznej Podkarpacia.

Analizując dane dot. sytuacji demograficznej regionu, przedstawione na rys. 1 i 2, warto podkreślić iż powiaty ze zdiagnozowanym najniższym poziomem urbanizacji (m.in. strzyżowski, brzozowski, krośnieński), charakteryzuje jednocześnie relatywnie wysoki udział ludności w wieku poprodukcyjnym w strukturze ludności. **Jest to wynik m.in. odpływu młodzieży z obszarów wiejskich do miast.**

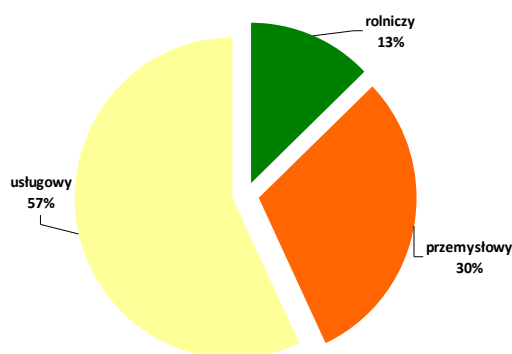
RYNEK PRACY

Na tle innych województw, **region podkarpacki charakteryzuje się niekorzystnym poziomem przedsiębiorczości**. Wg danych za 2010 r. na **10 tys. ludności** odnotowano **75 nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej** (średnia dla kraju 105). Wartość tego wskaźnika uplasowała region na ostatnim miejscu w kraju. Jednocześnie Podkarpacie charakteryzuje się **najniższą w kraju liczbą podmiotów gospodarki narodowej wyrejestrowanych z rejestru** (40, średnia dla kraju – 62), co może świadczyć o relatywnie pozytywnej koniunkturze w regionie i względnej trwałości istniejących przedsiębiorstw. Na poziomie poszczególnych powiatów województwa podkarpackiego, analizując poziom aktywności gospodarczej mieszkańców mierzony jako liczba podmiotów gospodarczych nowo zarejestrowanych na 10 tys. ludności, najwięcej podmiotów odnotowano

w Rzeszowie (117) oraz w powiecie bieszczadzkim (116). W przypadku tego ostatniego wpływ na stosunkowo wysoki poziom przedsiębiorczości ma turystyczny charakter regionu. Większość podmiotów gospodarczych w tym powiecie to małe przedsiębiorstwa funkcjonujące głównie w branży turystycznej. „Często są to gospodarstwa indywidualne, w których pracują członkowie najbliższej rodziny”¹. Najniższym poziomem „przedsiębiorczości” odznacza się natomiast powiat przemyski, a także powiat przeworski, niżański i lubaczowski (przedział od 54 do 59 nowych podmiotów). Z kolei jeśli chodzi o powiaty, w których odnotowano największą liczbę wyrejestrowanych podmiotów na 10 tys. ludności były nimi: Krosno (69), Przemysł, powiat bieszczadzki (65) i Rzeszów (63).

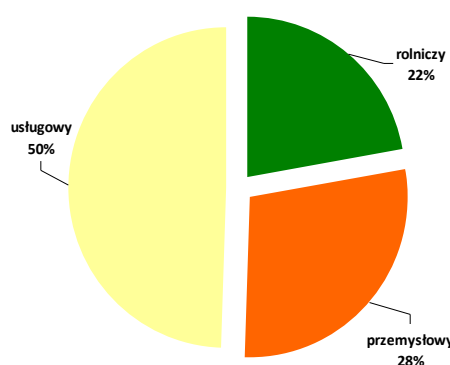
Jeśli chodzi o **strukturę zatrudnienia** w województwie podkarpackim warto przeanalizować jej podział według 3 sektorów ekonomicznych.

Rys. 3. Struktura pracujących wg sektorów gospodarki (%) w Polsce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Rys. 4. Struktura pracujących wg sektorów gospodarki (%) na Podkarpaciu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

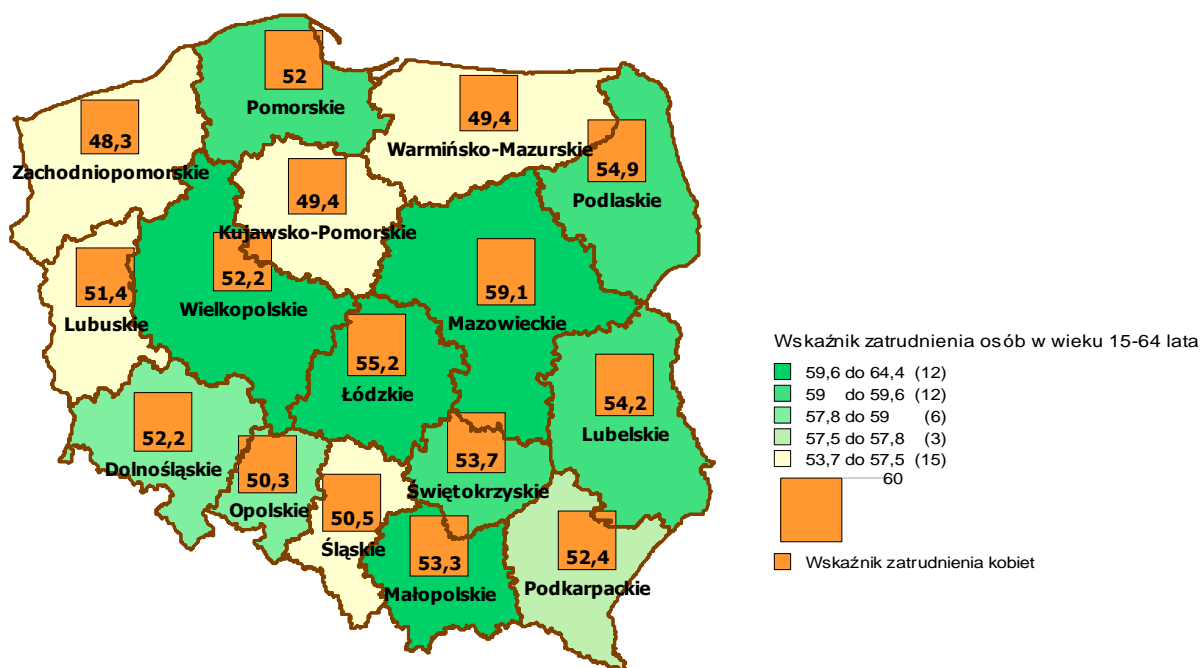
Jak widać na wykresie, w województwie podkarpackim podobnie jak w kraju dominuje zatrudnienie w sektorze usługowym. Warto jednak podkreślić, iż **udział zatrudnionych w usługach, po województwie świętokrzyskim, jest najniższy w kraju i wynosi 49,5%** (dla porównania na Mazowszu - 66,3%). Z kolei **udział osób zatrudnionych w rolnictwie jest nadal bardzo znaczący i stanowi ok. 22,1%, plasując tym samym region wśród 4 województw (lubelskie, podlaskie, świętokrzyskie) charakteryzujących się najwyższym odsetkiem osób pracujących w I sektorze**. Podkreślenia wymaga jednak fakt, iż w porównaniu do danych za 2007 r. struktura zatrudnienia na Podkarpaciu stale ewoluuje na korzyść III sektora.

W 2010 r. na Podkarpaciu **wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-64 lata wyniósł 57,5%**, poniżej średniej dla kraju (59,3%). W porównaniu do analogicznego okresu w 2009 r. poziom zatrudnienia spadł o 0,5 pkt. proc., niemniej spadek dotyczył aż 9 z 16 województw, z kolei na poziomie kraju wartość miernika pozostała na tym samym poziomie. **Region podkarpacki znajduje się wśród 6 województw z najniższym poziomem zatrudnienia**. Jednocześnie analogiczny **wskaźnik dla kobiet w regionie wyniósł 52,4%** oraz **62,8% dla mężczyzn** (średnia dla kraju odpowiednio 53% i 65,6%). Dla porównania najbardziej korzystna sytuacja dla kobiet pod względem zatrudnienia występuje

¹ Centrum Doradztwa Strategicznego, Raport *Sytuacja instytucji rynku pracy powiatu bieszczadzkiego w kontekście uwarunkowań społeczno-gospodarczych* w ramach projektu pn. *Podkarpacki Rynek Pracy* współfinansowanego z EFS.

w województwie mazowieckim (59,1%), łódzkim (55,2%) i podlaskim (54,9%), natomiast wskaźnik zatrudnienia jest najniższy w województwie zachodniopomorskim (48,3%) i warmińsko-mazurskim oraz kujawsko-pomorskim (49,4%).

Rys. 5. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-64 lata według województw w 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

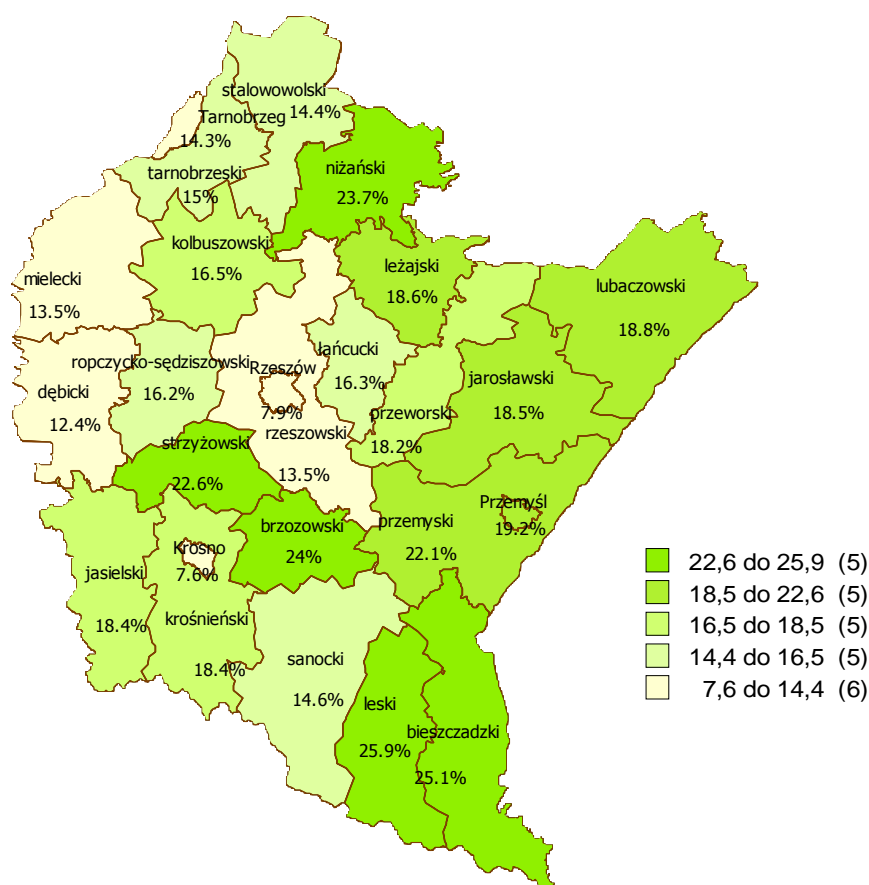
Jednocześnie **wskaźnik zatrudnienia dla grupy wiekowej 20-64 lata** w województwie podkarpackim w 2010 r. również **oscylował wokół średniej dla kraju (64,6%) wynosząc 64,3%**. **Poziom zatrudnienia mężczyzn w regionie (70%) był aż o 11,5 pkt. proc. wyższy niż analogiczny wskaźnik dla kobiet**, niemniej największe rozbieżności dotyczą województwa opolskiego i wielkopolskiego, gdzie różnice przekroczyły 17 pkt. proc.

Jeśli chodzi o **poziom zatrudnienia grup znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy**, warto odnieść się do sytuacji osób młodych, starszych oraz mieszkańców obszarów wiejskich z województwa podkarpackiego. Wg danych za 2010 r. **wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-24 lata był jednym z najniższych w kraju (po województwie zachodniopomorskim) i wyniósł zaledwie 20%** (Polska 26,3%). Podobnie jak w przypadku wyżej omawianych grup wiekowych, poziom zatrudnienia mężczyzn (23,1%) był zdecydowanie wyższy niż kobiet (16,4%). Ponadto, osiągnięty **poziom zatrudnienia młodych mężczyzn plasuje region na ostatniej pozycji w kraju, natomiast w przypadku wskaźnika dla kobiet oznacza przedostatnią pozycję w rankingu regionów** (po województwie zachodniopomorskim). Analiza wyżej przedstawionych danych wskazuje, iż ze względu na uwarunkowania strukturalne (m.in. wolniejsze niż w pozostałych regionach tempo rozwoju sektora usługowego), sytuacja osób młodych na podkarpackim rynku pracy jest szczególnie trudna, a zasoby pracy istniejące w tej grupie ludności pozostają niewykorzystane. W tym kontekście konieczne jest **realizowanie w regionie kompleksowych projektów skierowanych do osób poniżej 25 roku życia, które po raz pierwszy wchodzi na rynek pracy**.

Warto podkreślić, iż poziom zatrudnienia **osób starszych (w wieku 55-64 lata) dla województwa podkarpackiego (39,6%) był najwyższy, przekraczając o blisko 6 pkt. proc. średnią dla Polski**. Jedną z przyczyn, która prawdopodobnie miała wpływ na wysoki poziom miernika jest znaczący udział rolnictwa w strukturze zatrudnienia, które daje miejsce pracy seniorom. Należy dodać, iż w porównaniu z danymi za 2007 r. odnotowano drugi co do wielkości w kraju wzrost poziomu zatrudnienia osób starszych (o ponad 6 pkt. proc.). Dla porównania zbliżony poziom zatrudnienia osiągnęły województwa: mazowieckie (39,3%) i pomorskie (38,2%). Największy dystans do Podkarpacia dzielił region śląski z poziomem zatrudnienia wynoszącym jedynie 28%.

Ze względu na wysoki poziom zatrudnienia w rolnictwie oraz najniższy w kraju stopień urbanizacji regionu, zwrócenia szczególnej uwagi wymaga kwestia zatrudnienia na wsi. Zgodnie z danymi za 2010 r. **wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15 lat i więcej na wsi wyniósł 52,2%, tym samym kształtując się powyżej średniej dla kraju (50,4%)**. Prawdopodobnie wyższy poziom wskaźnika zatrudnienia w stosunku do większości województw wynika z przyjętej metodologii wliczania osób z gospodarstw rolnych do kategorii zatrudnionych, nawet jeśli wykonywana przez nich w gospodarstwach praca dotyczy niewielkiego wymiaru czasu.

Rys. 6. Stopa bezrobocia rejestrowanego w powiatach województwa podkarpackiego (IV kwartał 2010 r.)

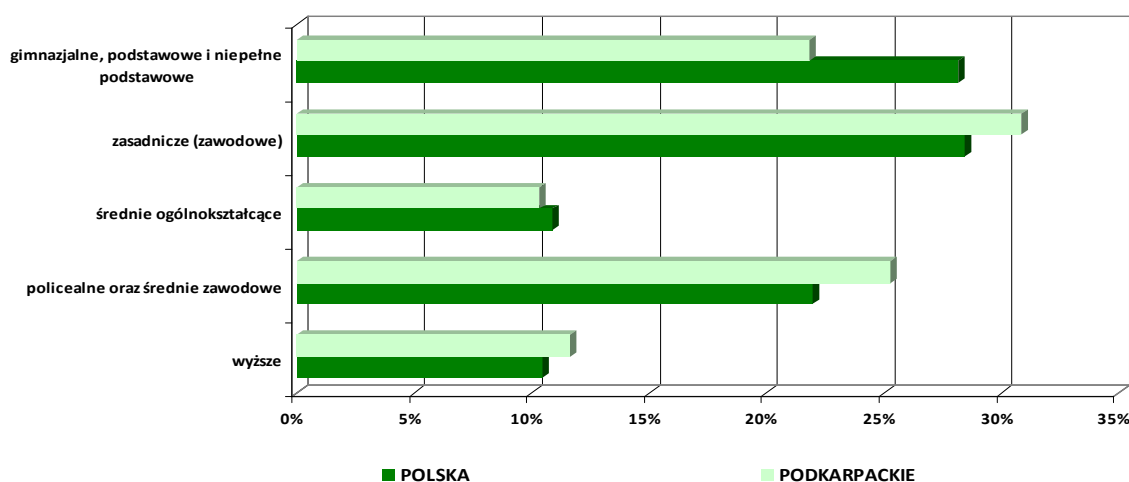
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Na koniec 2010 r. w powiatowych urzędach pracy województwa podkarpackiego **zarejestrowanych było 142,3 tys. osób bezrobotnych, z czego 51,6% stanowiły kobiety**. W porównaniu do stanu z grudnia ubiegłego roku liczba bezrobotnych wzrosła o 319 osób (0,2%). Na poziomie poszczególnych powiatów, w 13 z nich odnotowano spadek liczby

bezrobotnych, przy czym największy dotyczył powiatu tarnobrzeskiego. Wzrost liczby bezrobotnych zanotowało natomiast w przypadku 12 powiatów, w tym największy w Rzeszowie (11%) i powiecie rzeszowskim (5%). Jednocześnie **najwyższy udział bezrobotnych zarejestrowanych w danym powiecie w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych w regionie wystąpił w powiecie jasielskim i jarosławskim (6,7%)**. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie podkarpackim wg stanu na koniec grudnia 2010 r. wynosiła 15,8% (w kraju 12,3%) i była o 0,1 pkt. proc. niższa niż w 2009 r. W porównaniu do pozostałych regionów, **Podkarpacie znajduje się w grupie 4 województw z najwyższym w kraju poziomem bezrobocia** (warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie, kujawsko-pomorskie). Niemniej warto wspomnieć, iż region znalazł się w grupie 4 województw, dla których w stosunku do 2009 r. odnotowano spadek stopy bezrobocia. Sytuacja w poszczególnych powiatach regionu była zróżnicowana, a różnica pomiędzy powiatem z najniższą (miasto Krosno 7,6%) i najwyższą (powiat leski 25,9%) stopą bezrobocia wyniosła ponad 18 pkt. proc.

Biorąc pod uwagę **poziom wykształcenia osób bezrobotnych**, wg stanu na koniec 2010 r. wykształceniem zasadniczym zawodowym legitymowało się 31% osób, natomiast drugą co do wielkości grupę stanowiły osoby z wykształceniem policealnym oraz średnim zawodowym (25%). Znaczący udział stanowili również bezrobotni, którzy edukację zakończyli na poziomie gimnazjalnym i podstawowym (22%). Jednocześnie jak widać na wykresie, najmniejszą grupę stanowiły osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym (10%) i wyższym (12%).

Rys. 7. Struktura bezrobotnych zarejestrowanych według wykształcenia (IV kwartał 2010 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

W porównaniu do struktury wykształcenia osób bezrobotnych w kraju, **region charakteryzuje znacząco wyższy udział osób z wykształceniem policealnym oraz średnim zawodowym i zasadniczym zawodowym**, co wskazuje na możliwość wykorzystania istniejących zasobów pracy w szczególności w sektorze przemysłowym.

W województwie śląskim, podobnie jak na poziomie kraju, **wzrósł udział osób długotrwale pozostających bez pracy w grupie zarejestrowanych bezrobotnych**. W 2010 r. 37,4% zarejestrowanych bezrobotnych w regionie nie posiadało zatrudnienia w okresie przekraczającym 12 miesięcy (Polska 29,1%). W stosunku do roku poprzedniego, odsetek

ten wzrósł o 3,8 pkt. proc. (3,3 pkt. proc. w kraju). Na poziomie poszczególnych powiatów najbardziej niekorzystna sytuacja dotyczy Przemyśla (50,8%) i powiatu jarosławskiego (46,9%). Najniższy poziom długotrwałego bezrobocia dotyczy powiatu lubaczowskiego (21,4%).

Analizując poziom bezrobocia w świetle wyników badania **aktywności ekonomicznej ludności (BAEL)**, **stopa bezrobocia na koniec 2010 r. wyniosła 11,7% i była wyższa od średniej dla kraju o ponad 2 pkt. proc.**, plasując tym samym region w grupie województw z najwyższym poziomem tego miernika. **Stopa bezrobocia dla kobiet wyniosła 12,3% (najgorszy wynik w kraju). W przypadku mężczyzn, stopa bezrobocia na poziomie 11,2% jest trzecią najwyższą w kraju (średnia 9,3%).**

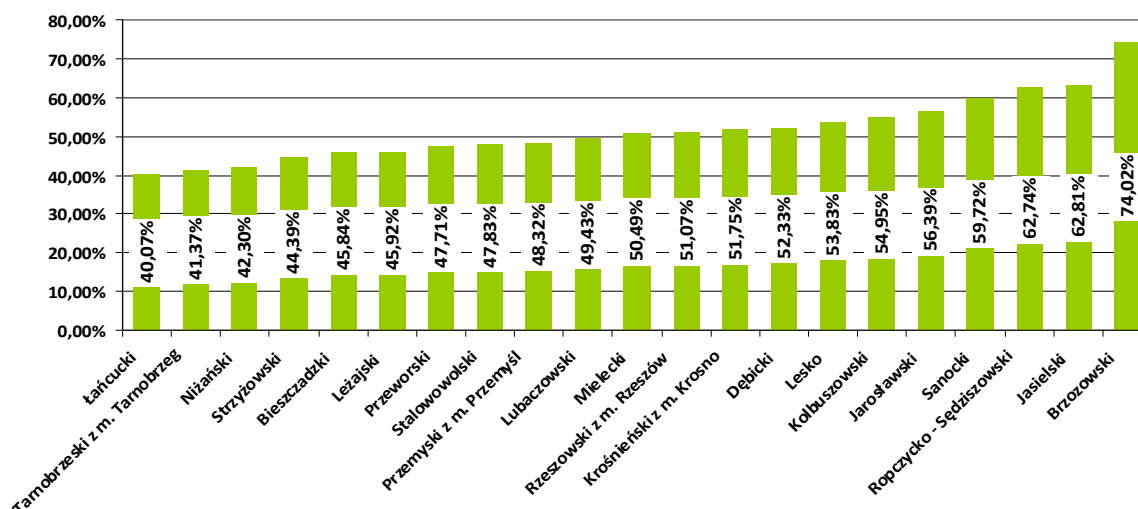
Stopa bezrobocia długookresowego według BAEL za 2010 r. wyniosła 2,6% (średnia dla kraju 2,5%), co wskazuje, iż odsetek osób pozostających bez pracy przez okres powyżej 12 miesięcy jest na poziomie zbliżonym do krajowego. W odniesieniu do pozostałych województw najwyższy poziom bezrobocia wystąpił w województwie świętokrzyskim (4,2%), najniższy na Mazowszu (1,3%). Jednocześnie podobnie jak na poziomie kraju i większości województw, stopa bezrobocia długookresowego dla kobiet (2,9%) była wyższa niż dla mężczyzn (2,3%).

W kontekście omówionej powyżej sytuacji na regionalnym rynku pracy, wspomnienia wymaga również kwestia **efektywności podstawowych form aktywizacji zawodowej realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w 2009 r.**² Efektywność zatrudnieniowa tj. wskaźnik ponownego zatrudnienia została ustalona jako stosunek liczby osób, które po zakończeniu w 2009 r. w określonej formie aktywizacji uzyskały w okresie do 3 miesięcy zatrudnienie, inny rodzaj pracy zarobkowej lub rozpoczęły prowadzenie własnej działalności gospodarczej, w stosunku do liczby osób, które w 2009 r. zakończyły udział w danej formie aktywizacji. W 2009 r. liczba osób objętych podstawowymi formami aktywizacji na Podkarpaciu wyniosła **41,8 tys. osób, co stanowiło 6% ogółu osób objętych Aktywną Polityką Rynku Pracy w Polsce**. Spośród osób, które zostały objęte działaniami aktywizującymi aż 94,8% zakończyło udział w programie. **Średnia efektywność zatrudnieniowa wyniosła w regionie 51,8%**, przy czym najwyższą efektywność odnotowano w województwie lubuskim 67,3%. Najbardziej popularnymi formami aktywizacji, zarówno w kraju jak i na Podkarpaciu były staże i szkolenia. Najwyższy poziom efektywności zatrudnieniowej, poza przekazaniem środków na podjęcie działalności gospodarczej oraz doposażeniem i wyposażeniem stanowiska pracy (100% efektywności), odnotowano podobnie jak na poziomie kraju, w zakresie prac interwencyjnych (75%) oraz przygotowania do zawodu w miejscu pracy (53,8%), natomiast najniższą w przypadku prac społecznie użytecznych (22,7%) oraz szkoleń (32,9%).

Na poziomie poszczególnych powiatów, najwyższą efektywnością realizowanych działań aktywizujących cechuje się powiat brzozowski (74,02%), natomiast najniższą powiat łańcucki (40,07%). W ośmiu powiatach (dębicki, lesko, kolbuszowski, jarosławski, sanocki, ropczycko-sędziszowski, jasielski, brzozowski) efektywność zatrudnieniowa była wyższa od średniej dla regionu (51,8%).

² Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Departament Funduszy, *Efektywności podstawowych form aktywizacji zawodowej realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w 2009 r.*, Warszawa, 2010

Rys. 8. Efektywność zatrudnieniowa podstawowych form aktywizacji w 2009 r. wg powiatów województwa podkarpackiego

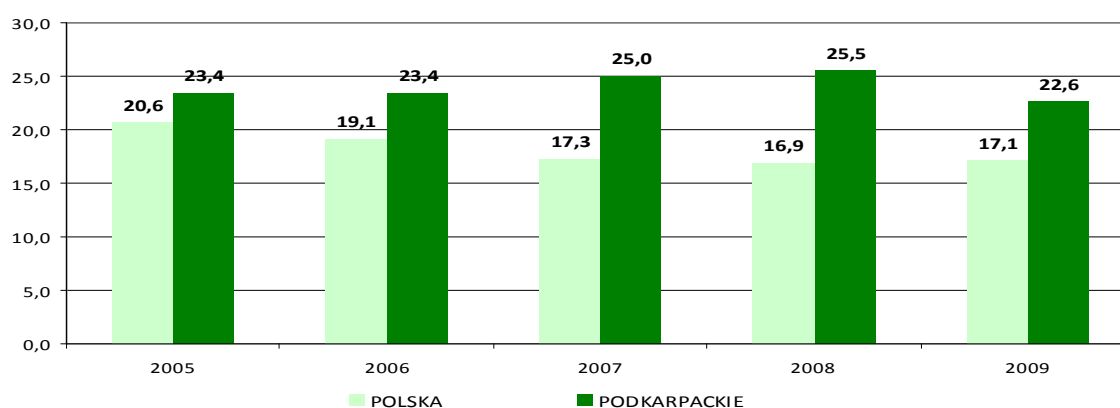

Źródło: Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Departament Funduszy, Efektywności podstawowych form aktywizacji zawodowej realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w 2009 r.

SYTUACJA SPOŁECZNA

Analizując sytuację społeczną mieszkańców województwa podkarpackiego, w 2009 r. zaobserwowano spadek poziomu **wskaźnika zagrożenia ubóstwem relatywnym** w porównaniu do 2008 r. **Jednocześnie region nadal znajduje się w grupie 5 województw (lubelskie, świętokrzyskie, lubuskie, warmińsko-mazurskie), dla których poziom miernika przekracza 20%, podczas gdy średnia dla kraju wynosi 17,1%.**

Rys. 9. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych w Polsce i na Podkarpaciu w latach 2005-2009

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

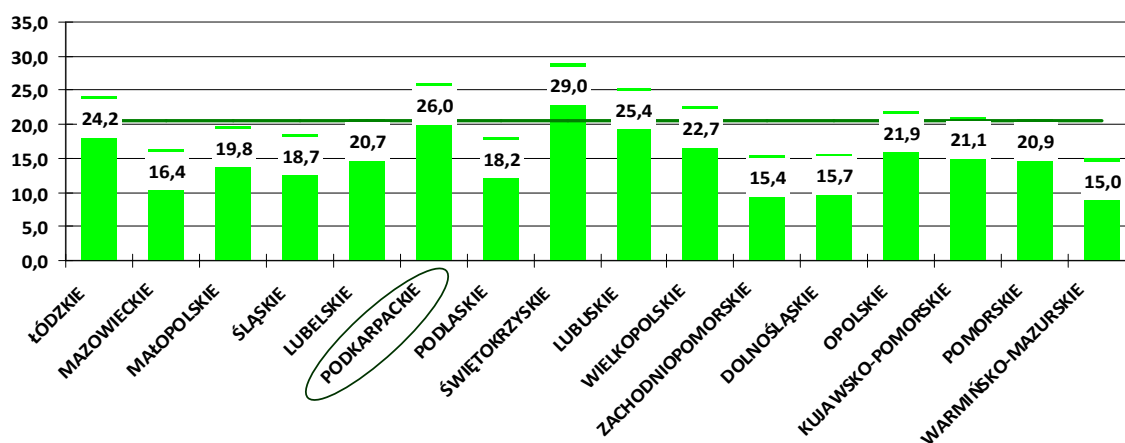
Jeśli chodzi o **liczbę osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w formie zasiłków okresowych na 1 tys. ludności**, zgodnie z danymi zawartymi w sprawozdaniu MPIPS-03 za I półrocze 2010 r. wyniosła ona 9 osób, identycznie jak średnia dla kraju. W 2009 r. 12 mieszkańców na 1 tys. ludności Podkarpacia korzystało z zasiłków, co

świadczy o tendencji spadkowej dla województwa, podobnie jak w pozostałych regionach kraju. Dla porównania, najwięcej osób skorzystało ze świadczeń pomocy społecznej w województwie warmińsko-mazurskim (19), z kolei najmniej w małopolskim i mazowieckim (5).

Jedną z grup znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy są osoby niepełnosprawne. **Na koniec 2010 r. w powiatowych urządach pracy zarejestrowanych było 5,2 tys. niepełnosprawnych, którzy stanowili 3,6% ogółu bezrobotnych zarejestrowanych na Podkarpaciu.** Jednocześnie dla porównania, dwukrotnie wyższy 7% odsetek niepełnosprawnych wśród bezrobotnych będących w ewidencji urzędów pracy odnotowano w województwie lubuskim i łódzkim.

Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w regionie wg danych za 2010 r. wyniósł 26% (średnia dla kraju 20,5%) i należał do najwyższych w kraju po województwie świętokrzyskim.

Rys. 10. Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku 15-64 lata wg województw (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Niemniej jak wskazano w jednym z przeprowadzonych badań ewaluacyjnych, skala podejmowanych działań aktywizacyjnych zarówno na poziomie województwa jak i kraju jest nadal niewystarczająca. Działania instytucjonalne obejmują marginalny odsetek osób niepełnosprawnych i dotyczą najbardziej aktywnych osób niepełnosprawnych, co świadczy o konieczności zwiększenia skali działań aktywizacyjnych, szczególnie poprzez objęcie większej liczby osób niepełnosprawnych m.in. stażami, kursami lub szkoleniami zawodowymi³. W tym kontekście wydaje się, że niewykorzystanym obszarem wsparcia dla poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych pozostają środki dostępne w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Analizując sytuację gospodarstw domowych w województwie, uwagę zwraca najwyższa w kraju **przeciętna liczba osób pobierających świadczenia z ubezpieczeń społecznych i pomocy społecznej**. Warto również podkreślić, iż w stosunku do danych za 2008 r. sytuacja nie uległa poprawie, niemniej brak pozytywnych zmian dotyczy większości województw w kraju. Z kolei **przeciętna liczba osób pracujących w gospodarstwie domowych jest jedną z najwyższych w kraju** (po województwie wielkopolskim), co pozytywnie wyróżnia region.

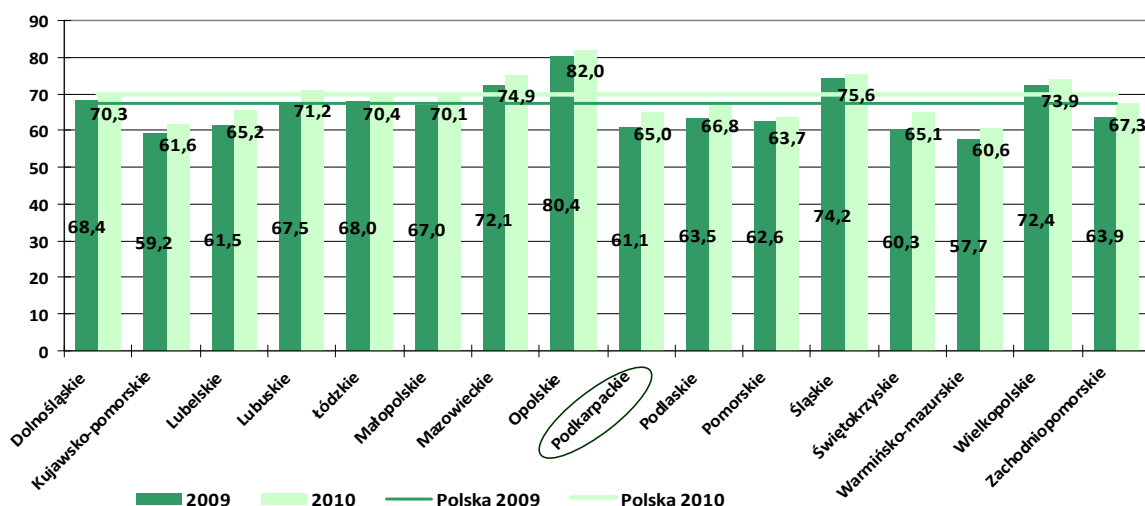
³ Raport z badań *Bariery i możliwości integracji zawodowej osób niepełnosprawnych w województwie podkarpackim*, PSDB, Warszawa 2009 r.

EDUKACJA I WYKSZTAŁCENIE

W 2010 r. **wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej** (odsetek dzieci w wieku 3-6 lat uczęszczających do placówek wychowania przedszkolnego) **na Podkarpaciu wyniósł 65%** i był niższy od krajowego (69,9%). W stosunku do roku poprzedniego upowszechnienie edukacji przedszkolnej w województwie zwiększyło się o 3,9 pkt. proc., a odnotowany wzrost był drugim co do wielkości w kraju po województwie świętokrzyskim (4,8 pkt. proc.).

Niemniej region nadal charakteryzuje się niekorzystną sytuacją w zakresie upowszechnienia wychowania przedszkolnego w stosunku do pozostałych województw. Różnica pomiędzy Opolszczyzną z poziomem realizacji wskaźnika najbliższym średniej unijnej a województwem podkarpackim sięga 17 pkt. proc. Podkreślenia wymaga jednak systematyczny wzrost miernika w ciągu ostatnich czterech lat, który pozytywnie wyróżnia region wśród pozostałych piętnastu (o 12,5 pkt. proc.) m.in. dzięki aktywności Podkarpacia w wykorzystywaniu środków Europejskiego Funduszu Społecznego na rzecz zmniejszenia nierówności w stopniu upowszechnienia edukacji przedszkolnej (największa liczba wspartych ośrodków wychowania przedszkolnego w Polsce).

Rys. 11. Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w 2009 i 2010 r. na poziomie kraju i województw

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS, *monitorowanie SRK*

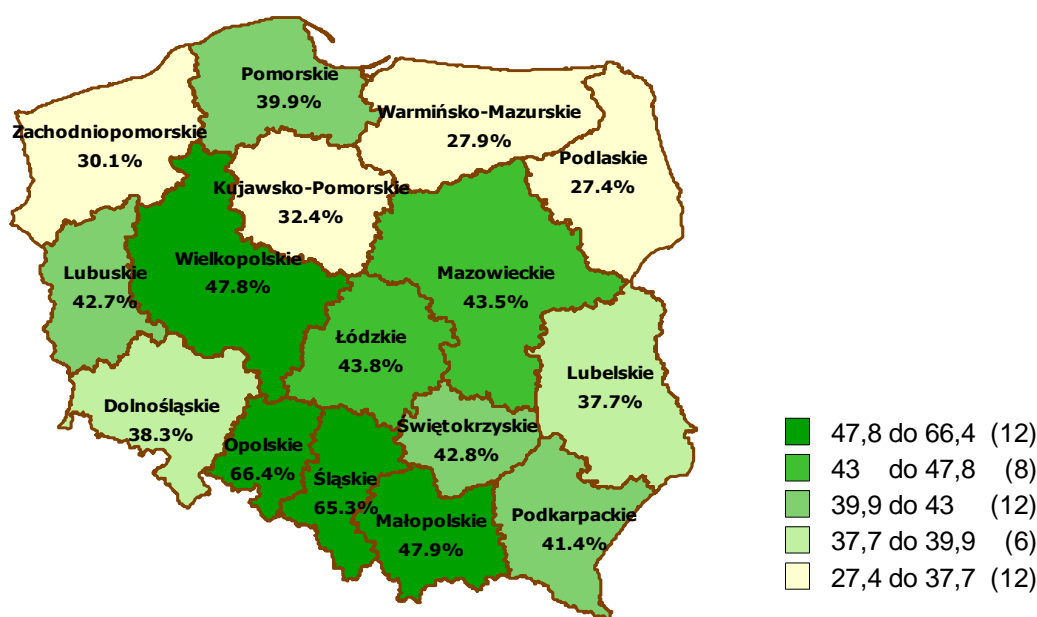
Z kolei **różnice międzyregionalne w poziomie upowszechnienia edukacji przedszkolnej są jeszcze większe na obszarach wiejskich**. Różnica w tym przypadku pomiędzy regionem o najwyższej wartości wskaźnika (województwo opolskie – 66,4%) a regionem podkarpackim wynosi 25 pkt. proc. Dodatkowo uwagę zwracają znaczne dysproporcje, zarówno na poziomie Podkarpacia jak i w kraju, pomiędzy dostępnością opieki przedszkolnej ogółem i na obszarach wiejskich (rys. 12). Dla porównania, średni poziom upowszechnienia edukacji przedszkolnej ogółem w kraju wynosi 69,9%, podczas gdy na terenach wiejskich 43%. W przypadku regionu podkarpackiego różnica w zakresie upowszechnienia wyniosła ponad 23 pkt. proc. Równocześnie należy zauważyć zmniejszanie się dysproporcji, bo w 2007 r. różnice były jeszcze większe niż w 2010 r..

W 2009 r. na Podkarpaciu funkcjonowały **425 przedszkola**, w tym najmniej bo tylko 2 przedszkola w powiecie bieszczadzkim oraz najwięcej - 43 w Rzeszowie. Jednocześnie

warto podkreślić, iż pod względem **dostępności miejsc w przedszkolach województwo podkarpackie** lokuje się na ostatnim miejscu (*ex quo* ze świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim) w kraju. W 2009 r. w regionie na jedno miejsce w przedszkolu przypadało 2,3 dziecka (Polska 1,8). Najbardziej niekorzystna sytuacja występowała w powiecie lubaczowskim, gdzie stosunek liczby dzieci do miejsc w przedszkolach wyniósł aż 7,8. Najlepszy dostęp do przedszkoli w województwie dotyczy Krosna i Tarnobrzegu (1,2).

Mając na uwadze wskazane powyżej dysproporcje w odniesieniu do średniej dla kraju oraz zróżnicowanie wewnątrzregionalne, **koniecznym wydaje się kontynuowanie działań zmierzających do podwyższenia uczestnictwa dzieci w wychowaniu przedszkolnym.**

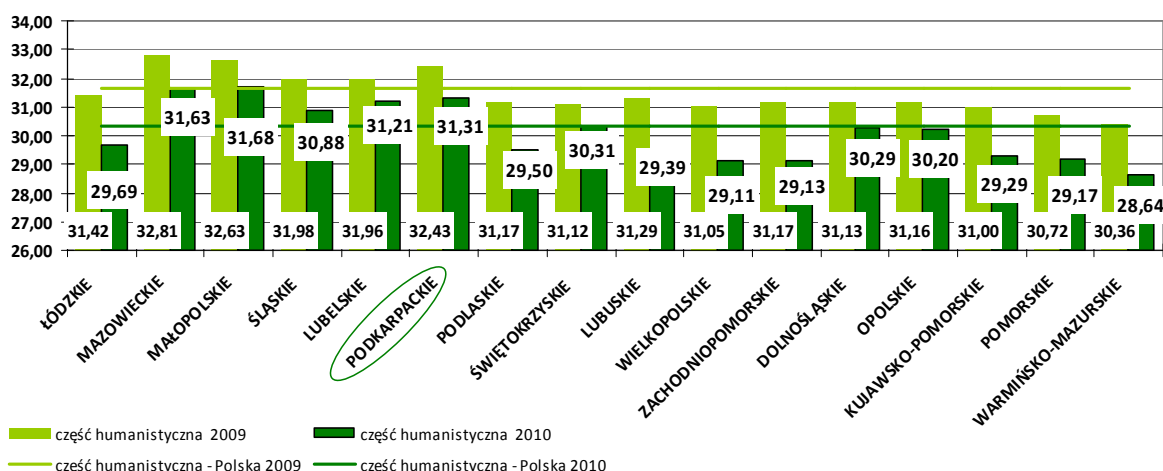
Rys. 12. Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w 2010 r. na wsi

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS, *monitorowanie SRK*

Jeśli chodzi o analizę sytuacji w obszarze edukacji na **poziomie gimnazjalnym**, na podstawie danych z opracowywanego przez Centralną Komisję Egzaminacyjną raportu pn. *Osiągnięcia uczniów kończących gimnazjum w 2010 r.*, można zauważyć, iż wyniki z części humanistycznej egzaminu przeprowadzonego w 2010 r. są słabsze niż w ubiegłym roku. **Województwo podkarpackie na tle pozostałych województw charakteryzują stosunkowo wysokie wyniki egzaminów zewnętrznych w zakresie części humanistycznej**, pomimo odnotowanego pogorszenia wyników w stosunku do 2009 r. W 2010 r. region uplasował się na trzecim miejscu w rankingu województw, a statystyczny gimnazjalista w części humanistycznej zdobył średnio 31,3 pkt., czyli zaledwie o 0,4 mniej niż najlepszy uczeń z Małopolski oraz o ok. 1 punkt więcej niż wyniosła średnia dla kraju. Również w części matematyczno-przyrodniczej wyniki gimnazjalistów z województwa podkarpackiego (24,28) są lepsze od średniej dla kraju (23,90) o 0,4.

Rys. 13. Średnie wyniki uczniów w kraju i województwach w części humanistycznej w 2009 i 2010 r.

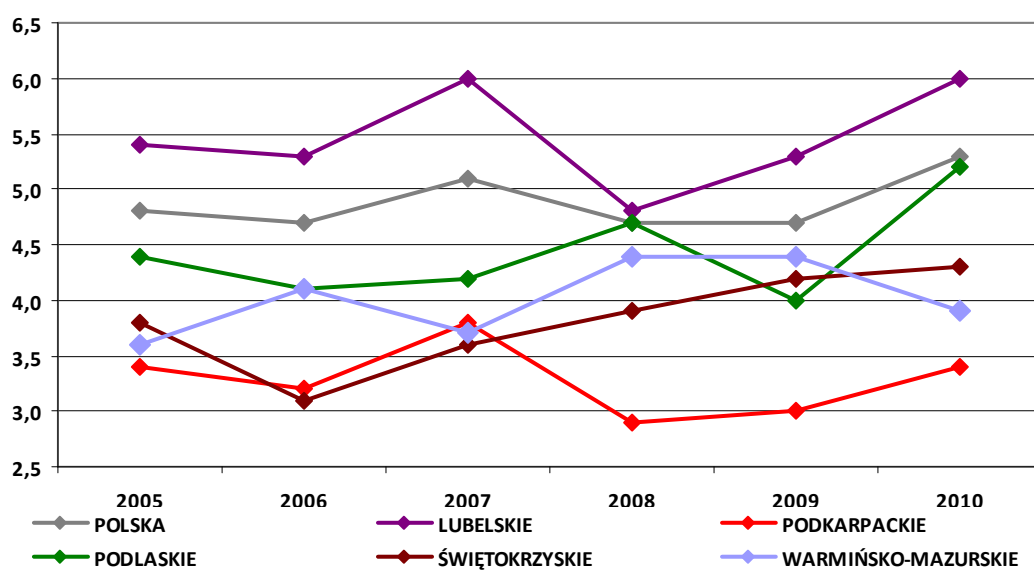
Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Sprawozdania z egzaminu gimnazjalnego 2010. Osiągnięcia uczniów kończących gimnazjum w 2010 r.*

Struktura wykształcenia mieszkańców województwa podkarpackiego przedstawia się mniej korzystnie niż na poziomie kraju. Wg danych za IV kwartał 2010 r. odsetek osób z wykształceniem wyższym w regionie, pomimo tendencji wzrostowych był nadal niższy od poziomu krajowego (20,3%) i stanowił 18,3%. Podkarpacie charakteryzuje się również niższym od średniej dla kraju udziałem osób legitymujących się wykształceniem średnim ogólnokształcącym (10,2%, średnia dla kraju 11,3%). Z kolei udział osób z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym (24,9%, średnia dla kraju 24,4%), zasadniczym zawodowym (27,6%, średnia dla kraju 26,5%) oraz gimnazjalnym, podstawowym i niższym (19%, średnia dla kraju 17,5%) pozostaje nieco wyższy niż na poziomie kraju. Niemniej warto podkreślić, że w ciągu ostatnich lat nastąpiła zmiana w strukturze wykształcenia mieszkańców w regionie. Nastąpił spadek udziału uczącej się młodzieży w zasadniczych szkołach zawodowych na korzyść szkolnictwa średniego ogólnokształcącego.

Wg danych GUS, rozpatrując udział studentów w wieku 19-24 lata na 10 tys. mieszkańców, sytuacja w województwie podkarpackim znacząco odbiega od poziomu kraju (5,4 tys.). W 2009 r. wartość wskaźnika dla regionu wyniosła 3,5 tys. studentów, co plasowało województwo na przedostatnim miejscu w kraju.

Warto zwrócić również uwagę na poziom wskaźnika kształcenia ustawicznego dorosłych (udział osób w wieku 25-64 lata uczących się i dokształcających w ogólnej liczbie ludności w tym wieku w %) na Podkarpaciu. Jak wskazano na wykresie (w celu pokazania tendencji dot. wskaźnika dla województwa podkarpackiego wskazano dane począwszy od 2005 r.) pomimo wahań wskaźnika w latach 2005-2010 niezmiennie kształtował się on na poziomie poniżej średniej dla kraju oraz poniżej wykonania dla pozostałych regionów Polski Wschodniej. Osiągnięte wartości plasują region na ostatniej lokacie w kraju, co w kontekście wyzwań dotyczących budowy społeczeństwa opartego na wiedzy, wskazuje na potrzebę ustawicznego podnoszenia i aktualizowania kwalifikacji przez mieszkańców regionu.

Rys. 14. Wskaźnik kształcenia ustawicznego dla Polski i regionów Polski Wschodniej w latach 2005-2010

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

SPIS ILUSTRACJI

Rys. 1. Wskaźnik urbanizacji w powiatach województwa podkarpackiego.....	5
Rys. 2. Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w województwie podkarpackim wg powiatów w 2009 r.	6
Rys. 3. Struktura pracujących wg sektorów gospodarki (%) w Polsce	7
Rys. 4. Struktura pracujących wg sektorów gospodarki (%) na Podkarpaciu	7
Rys. 5. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-64 lata według województw w 2010 r. .	8
Rys. 6. Stopa bezrobocia rejestrowanego w powiatach województwa podkarpackiego (IV kwartał 2010 r.)	9
Rys. 7. Struktura bezrobotnych zarejestrowanych według wykształcenia (IV kwartał 2010 r.)	10
Rys. 8. Efektywność zatrudnieniowa podstawowych form aktywizacji w 2009 r. wg powiatów województwa podkarpackiego	12
Rys. 9. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych w Polsce i na Podkarpaciu w latach 2005-2009	12
Rys. 10. Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku 15-64 lata wg województw (%)	13
Rys. 11. Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w 2009 i 2010 r. na poziomie kraju i województw.....	14
Rys. 12. Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w 2010 r. na wsi	15
Rys. 13. Średnie wyniki uczniów w kraju i województwach w części humanistycznej w 2009 i 2010 r.....	16
Rys. 14. Wskaźnik kształcenia ustawicznego dla Polski i regionów Polski Wschodniej w latach 2005-2010	17